

تبیین دلایل وقوع شارلاتانگری در نظام ارائه خدمات طب سنتی و ارائه راهکارهای مناسب

این گزاره برگ براساس یافته‌های طرح تحقیقاتی است که به سفارش دفتر طب ایرانی و مکمل وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و توسط مرکز تحقیقات مدیریت ارائه خدمات سلامت دانشگاه علوم پزشکی کرمان انجام شده است.

مقدمه:

هنگامی صحبت از شارلاتانگری و فریبکاری در حوزه کسب و کار و ارائه خدمات به میان می‌آید، نخستین چیزی که در ذهن متبادر می‌گردد، این است که فرد یا گروهی از افراد با هدف اصلی **منفعت جویی و سوءاستفاده مالی**، سعی در کسب درآمد بدون در نظر گرفتن منافع مشتری، خریدار یا دریافت‌کننده خدمت یا کالا را دارند.

یکی از حوزه‌های خطیری که از شارلاتانگری در امان نیست، **حوزه سلامت** است. شارلاتانگری در این حوزه نسبت به سایر حوزه‌ها با توجه به گره خوردن آن با سلامت جسمی و روانی و اجتماعی عموم مردم، **پیامدهای منفی بسیار زیانبارتری** دارد و هزینه‌های مستقیم و غیرمستقیم زیادی به جامعه و خانواده‌ها تحمیل می‌کند.

در این گزاره برگ با مفاهیم مرتبط با موضوع شارلاتانگری در طب سنتی و مکمل آشنا می‌شویم.

شماره (۱) آشنایی با مفاهیم پایه، مرزبندی و وجوه تمایز میان طب سنتی ایرانی دانشگاهی و شارلاتانگری در طب سنتی و مکمل

شماره (۲) عوارض و عواقب شارلاتانگری در طب سنتی و مکمل

شماره (۳) سبب‌شناسی پدیده شارلاتانگری در طب سنتی و مکمل

شماره (۴) گزاره‌ها و توصیه‌های سیاستی برای رویارویی با شارلاتانگری

مفاهیم و تعاریف مرتبط با شارلاتانگری در طب سنتی و مکمل

<p>مبتنی بر مشاهده تجربی روش‌مند با ابزار دقیق و بدون پیش‌داوری است. مبتنی بر جایگزینی مستمر یافته‌های نو به جای دانش قبلی است. نظام‌مند است و پارادایم مستقل شامل مفاهیم، قوانین و اصول دارد.</p>	<p>علم</p>
<p>نه قابل تبیین است و نه قابل رد و با روش علمی قابل توضیح نیست. آزمون‌پذیر نیست. ظاهر شبیه علم دارد اما مبنایی در علم ندارد.</p>	<p>شبه علم</p>
<p>کلمه Quack به معنای "فریاد زدن" است، چرا که در قدیم فروشندگان با صدای بلند اجناس خود را در بازار می‌فروختند. پدیده‌ای است که افرادی به طور متقلبانه، به گونه‌ای جلوه می‌کنند که در تشخیص و درمان بیماری، توانایی و تجربه دارند، و آن دارو یا درمانی را که ارائه می‌دهند، تاثیرگذار می‌دانند. بر هیجان‌ات و تبلیغات تمرکز دارد درحالی که طب علمی بر سواد و آگاهی‌بخشی تمرکز دارد.</p>	<p>شارلاتانگری</p>
<p>طیف وسیعی از ارائه‌دهندگان با سوابق و پیشینه‌های مختلف که خارج از عرصه علمی دانشگاهی کار می‌کنند و بیشتر متکی بر عوام فریبی و رویکرد کاسبکارانه هستند و از تقاضا و نیازهای مردم سوءاستفاده می‌کنند. شارلاتان‌های طب، ارائه‌دهندگانی هستند که هیچ پایه محکم یا مرز تعریف‌شده و مشخصی برای ادعاهای خود ندارند. در عوض، با دست‌اندازی به آموزه‌های مقدس و استنادات گمراه‌کننده، سعی در القای امید کاذب، ادعای نتایج معجزه آسا و توسل به تئوری‌های توطئه داشته و بر بهره‌کشی از نارضایتی عمومی نسبت به طب رایج تکیه می‌کنند.</p>	<p>شارلاتانگری در طب سنتی و مکمل</p>

آشنایی با انواع طب و روش‌های درمانی

طبرایج: طبی پیشرفته و دانش‌بنیان است که روش‌های تشخیصی و درمانی تأییدشده‌ی آماری دارد. طبرایج با واژه‌هایی همچون "طب‌نوین"، "طب‌مدرن"، "طب‌آلویاتی" و "طب‌غربی" نیز شناخته می‌شود.

طب‌سنتی: مجموعه‌ای از دانش، مهارت و شیوه‌های مبتنی بر نظریه‌ها، باورها و تجارب بومی در فرهنگ‌های مختلف است که چه قابل توضیح باشد و چه نباشد، به‌منظور حفظ سلامتی و همچنین در پیشگیری، تشخیص، بهبود و یا درمان بیماری‌های جسمی و روانی به‌کارگرفته می‌شود.

طب‌ایرانی: به‌صورت روش‌مند، علمی، دانشگاهی، قاعده‌مند، مبتنی بر شواهد و به‌صورت رسمی در نظام ارائه‌ی خدمات سلامت در تلفیق با طبرایج فعالیت می‌کند. به‌دنبال عرضه‌ی داروها و شیوه‌های پیشگیری و درمانی مبتنی بر شواهد و البته برگرفته از متون معتبر طب‌سنتی ایرانی است. دانشکده‌ها، گروه‌های آموزشی و مراکز ارائه‌ی خدمات طب‌سنتی تابع وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی به‌عنوان مراجع رسمی این طب شناخته می‌شوند.

طب‌مکمل و جایگزین: واژه‌های "طب‌مکمل" یا "طب‌جایگزین" به مجموعه گسترده‌ای از اقدامات مراقبت‌های سلامت اشاره دارد که بخشی از سنت خود آن کشور یا طبرایج نیستند و به‌طور کامل در سیستم مراقبت‌های سلامت غالب ادغام نشده‌اند. برای مثال طب چینی در ایران به‌عنوان طب‌مکمل و در خود کشور چین به‌عنوان طب‌سنتی چینی تلقی می‌گردد. شیوه‌های مختلفی در دسته‌بندی این واژه‌ها قرار می‌گیرند؛ نظیر طب‌ناتروپاتی، هومئوپاتی، استئوپاتی، ماساژدرمانی، کایروپراکتیک، فیتوتراپی، طب‌سوزنی، مدیتیشن، یوگا، آیورودا و تای‌چی.

طب‌تلفیقی: ادغام خدمات طب‌سنتی در اقدامات طبرایج، طب‌تلفیقی نامیده می‌شود. از تمامی ظرفیت‌ها و مداخلات ایمن و موثر موجود و مبتنی بر شواهد در مکاتب مختلف طبی برای پیشگیری و درمان بیماری‌ها استفاده می‌کند. با رویکرد تیمی و میان‌رشته‌ای، فضای تعاملی موثر میان طبرایج و طب‌سنتی/ایرانی دانشگاهی را فراهم می‌آورد و توسط درمانگران مجرب و دوره‌دیده طب سنتی/ایرانی دانشگاهی و یا درمانگران طب‌رایج ارائه می‌شود. روش‌مند، قاعده‌مند و مبتنی بر گزاره‌های علمی پژوهش‌محور است.

خدمات استاندارد و غیراستاندارد/غیرمجاز در طب سنتی و مکمل

مقصود از خدمت استاندارد، خدمتی است که حداقل شرایط قابل قبول را داشته باشد. تمایز بین خدمات استاندارد و غیراستاندارد در طب سنتی و مکمل واجد شرایط تمامی خصوصیات عنوان شده در جدول ذیل است:

✓ خدمات استاندارد در طب سنتی و مکمل	✗ خدمات غیراستاندارد/غیرمجاز در طب سنتی و مکمل
✓ توسط مراکز رسمی دارای مجوز ارائه خدمات طب سنتی و مکمل از وزارت بهداشت ارائه می‌شود.	✗ توسط مراکز غیرمجاز و بدون مجوز رسمی از وزارت بهداشت نظیر عطاری‌ها، آرایشگاه‌ها، مراکز زیرزمینی و فروشگاه‌های آنلاین محصولات گیاهی ارائه می‌شود.
✓ توسط افراد متخصص دانشگاهی طب سنتی و مکمل و یا سایر درمانگران دوره‌دیده (مورد تأیید وزارت بهداشت) ارائه می‌شود.	✗ توسط درمانگران دوره‌ندیده نظیر درمانگران محلی، عطاران، مبلغین مذهبی و آرایشگران ارائه می‌شود.
✓ خدمات ارائه شده در فهرست رسمی خدمات تعریف شده طب سنتی و مکمل مورد تأیید وزارت بهداشت موجود است.	✗ خدمات ارائه شده، خارج از فهرست رسمی خدمات تعریف شده طب سنتی و مکمل مورد تأیید وزارت بهداشت است.
✓ خدمات ارائه‌شده مطابق با تعرفه‌های مصوب وزارت بهداشت در سال مورد نظر باشد.	✗ هزینه‌های دریافت‌شده خارج از تعرفه‌های مصوب وزارت بهداشت در سال مورد نظر باشد.
✓ فرآورده‌های تجویزی، مورد تأیید وزارت بهداشت هستند و ویژگی‌های یک محصول ایمن از نظر سازمان غذا و دارو نظیر بسته‌بندی استاندارد، درج نام شرکت تولیدی، تاریخ تولید و انقضاء و شرایط نگهداری را دارند.	✗ فرآورده‌های تجویزی، مورد تأیید وزارت بهداشت نیستند و ویژگی‌های یک محصول ایمن نظیر بسته‌بندی استاندارد، درج نام شرکت تولیدی، تاریخ تولید و انقضاء و شرایط نگهداری را ندارند.

برداشت‌های نادرست جامعه درباره طب سنتی و مکمل

✓ باورهای صحیح	✗ باورهای غلط
✓ در دنیای امروز هر دو طب بر پایه مطالعات و مستندات علمی توسعه می‌یابند.	✗ طب سنتی یعنی طب مبتنی بر تجربه و نقل قول گذشتگان و طب رایج یعنی طب علمی و مبتنی بر شواهد.
✓ در هر دو طب، پیشگیری، درمان علتی و درمان علامتی وجود دارد.	✗ طب سنتی یعنی پیشگیری و درمان ریشه‌ای و طب رایج یعنی درمان علامتی و سطحی
✓ همانگونه که در ابتدای این گزاره‌برگ بیان شد هر کدام از این کلمات معنای خاص خود را دارد و بعضی از آنها صحیح نیستند.	✗ طب سنتی = طب اسلامی = طب مکمل = طب جایگزین = طب عامیانه = طب غیردانشگاهی
✓ در حال حاضر برای به‌روز شدن مبانی طب سنتی و مکمل در ایران و جهان مطالعات و تحقیقات گسترده‌ای انجام می‌شود و لذا طب سنتی و مکمل اگر از مسیر علمی و دانشگاهی ارائه شود صرفاً عمل به نقل گذشتگان نیست.	✗ طب سنتی صرفاً بر پایه تجربیات غیرعلمی پیشینیان است و تاریخ مصرف آن گذشته است.
✓ مواد دارویی چه استخراج شده از گیاهان و چه ساخته‌شده در کارخانه‌ها، دارای موادی هستند که می‌تواند عوارضی نیز ایجاد و با سایر داروها تداخل داشته باشد لذا رعایت میزان و ملاحظات مصرف دارو اعم از گیاهی و شیمیایی، ضروری است، و باید از مصرف خودسرانه و زیاد آنها به جد خودداری نمود.	✗ بر خلاف داروهای شیمیایی در طب رایج که عارضه دارند، داروهای گیاهی در طب سنتی بی‌عارضه هستند.